

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Soru Cevap

Büyük Devletlere Bağlı Tabi Devletler Arasındaki Anlaşmazlıklar

Soru:

es Selamu Aleykum ve Rahmetullahi ve Berakâtuh

Tabi ya da uydu devletler, aynı büyük devletlere tabi oldukları zaman aralarında çatışma olabilirler mi? Olursa, o zaman bunu aynı büyük devlete tabi oldukları sürece nasıl açıklayabiliriz? Bu çatışma, o büyük devletin çıkarlarını etkilemez mi? Eğer böyle bir çatışma olmazsa, o halde örneğin Irak ile Türkiye, İran ile Suudi Arabistan ya da Türkiye ile İran arasında olanları nasıl açıklayabiliriz? Teşekkür ederim.

Cevap:

Aleykum'us Selam ve Rahmetullahi ve Berakâtuh

Bu konudaki ana hat şöyledir:

1- Büyük devlete bağlı tabi devletler, büyük devletin çıkarlarına zarar verecek eylemlerde bulunamazlar. Çünkü tabi devletler, dış politikada büyük devlete tabi olurlar. Dolayısıyla tabi devletler, büyük devlet tarafından belirlenen plan ya da benimsenen politikaya göre hareket ederler. Bu politikanın en küçük parçasında bile o politikanın dışına çıkamazlar. Dış politika ile ilgili eylemleri, büyük devletin iradesine tabi olur. Büyük devlet ile istişare etmeden hiçbir davranışta bulunamazlar. Büyük devletin talimatlarına uyarlar. Tıpkı İngiltere-Ürdün arasında olduğu gibi. Tabi devletlerin yöneticileri, büyük devletin emirlerini uygular ve dış politikada büyük devleti bilgilendirmeden hiç bir eylemde bulunmazlar. Ancak bilinen ve daha önce uyulan bir politika varsa ve o politika kapsamında bir eylem yapıyorsa istisnadır. Örneğin İngiliz siyasetine hizmet eden bir eylem yapmak için Ürdün'ün İngiltere'ye tabi Katar'la temasa geçmesi gibi.

2- Uydu devlete gelince, büyük devlete tabiilik bağıyla değil de çıkar bağıyla bağlı olan devlettir. Dış politikanın herhangi bir parçasında büyük devletin yörüngesinden dışarı çıkabilir. Çünkü büyük devletin uydusu durumunda olan bir devlet, aynı zamanda kendi çıkarını da gözetir. Büyük devletin yörüngesinden dışarı çıkmak, uydu devletin yöneticilerinin büyük devlet tarafından iktidara ulaşma etkisiyle doğru orantılıdır. Nitekim bu durum, 30 Temmuz 2013 tarihli soru cevapta belirtildi: *"Ancak büyük devletin, uydu devlet üzerindeki cüzlerden herhangi bir cüzün dışına çıkmasını engelleyen etki ve baskı faktörlerinin mülahaza edilmesi gerekir. Bu engelin güçlü veya zayıf olması, uydu olan devlette egemen olan tabakanın yönetime ulaşması noktasında büyük devletin etki ölçüsüne bağlıdır. Şayet büyük devletin etkisi güçlü olursa uydu olan devletin herhangi bir cüzden ayrılması son derece zordur. Dolayısıyla büyük devletin etkisi ne kadar az olursa uydu olan devletin de cüzden ayrılması daha güçlü veya büyük devletin dış politikasının daha ötesinde olur."* Örneğin, Kanada, çıkarlarına göre kimi zaman Amerika, kimi zaman da İngiltere'ye uyduluk yapmaktadır. Ama Kanada, 29 Eylül 2015 tarihinde İran'ın terörizmi destekleyen bir devlet olduğunu söyleyerek, ülkesindeki İran Büyükelçiliğini kapattı. Kanada Dışişleri Bakanı John Baird, İran'ı *"Günümüz dünyasında barış ve küresel güvenliğe en ciddi tehdit"* olarak kabul etti. Amerika ise sözde barış ve bölgesel güvenliğe İran'ı ortak etmek için İran ile nükleer anlaşma imzaladı. Görüldüğü gibi Amerikan uydusu olan Kanada, Amerikan politikasını desteklemeyerek farklı bir siyaset izledi. Oysa Kanada'nın, İran'ı barış ve güvenliği sağlamaya çalışan bir devlet olarak görmesi, ilişkileri kesmemek, İran'ı barış ve güvenliği tehdit eden terörist bir devlet olarak ilan etmemek Amerika'nın çıkarıdır. Böylece eğer büyük devletin, uydu devletin yöneticilerini iktidara ulaştırma üzerinde bir etkisi yoksa uydu devlet, belli bir siyasette büyük devletin politikasına aykırı hareket edebilir.

Türkiye konusuna gelince, 30 Temmuz 2013 tarihli aynı soru cevapta şöyle geçmektedir: *"Egemen sınıfın iktidara ulaşmada Amerika'nın etkisi güçlüdür. Zira Erdoğan, Amerika'nın desteği olmadan iktidara gelebileceğini ve içerideki nüfuzunu pekiştiremeyeceğini hissetmektedir. Dolayısıyla geleceğinin, Türkiye'de kendisi için büyük bir hâkimiyet elde eden Amerika'ya bağlı olduğunu görmektedir."*

Şöyle ki; Amerika, yönetim, yöneticiler, yargı, ekonomi, ordu ve güvenlik birimleri üzerinde hâkimiyet sağlayabilmiştir... Bundan dolayı Amerika'nın, Türkiye üzerinde güçlü bir etkisi vardır. Sonra Türkiye'nin, Amerikan dış siyasetinin herhangi bir cüzünün dışına çıkması son derece zordur..."

Soru cevap şöyle diyerek son noktayı koyuyordu. "Yani şuan Türkiye, Amerika'nın yörüngesinde dönmekte olup Amerika'nın Türkiye'nin işleri üzerinde güçlü bir etkisi vardır. Dolayısıyla şayet Türkiye'nin Amerika ile olan güçlü ilişkisi bu şekilde devam ederse çok yakında Türkiye tamamen Amerika'ya bağımlı olacak ve uydu bir devlet olduğu da sorgulanır hale gelecektir!" Bu yüzden Türkiye, Kanada düzeyinde bile değil. Aksine Amerika'nın Türkiye üzerindeki etkisi çok güçlüdür. O derece ki Türkiye, dış politikanın herhangi bir parçasında dahi Amerikan etkisinden dışarı çıkamaz. Amerika'ya sadakati çok güçlüdür. Küçük büyük her şeyde Amerika'dan onay almaktadır. Türk Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Feridun Sinirlioğlu, 11 Ağustos 2015'de Amerikan CNN televizyonuna verdiği röportajda "İki ülkenin Suriye'de 98 kilometre uzunluğunda ve 45 kilometre derinliğinde bir güvenli bölge kurulması konusunda anlaştığını" söyledi. Türk Dışişleri Bakanlığı'ndan yapılan açıklamada da "Bu bölgenin kontrolü ve korunması Suriye Muhalefeti Kuvvetleri tarafından yapılacağı, hava koruma ve desteğini de ABD ve Türkiye'nin sağlayacağı" ifade edildi. Ertesi gün yani 12 Ağustos 2015'de ise günlük basın toplantısında ABD Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Mark Toner, güvenli bölge yönünde anlaşma sağlandığına dair iddiaları yalanlayarak, "Güvenli bölge diye bir anlaşma yok... Türkiye'nin açıklamalarını görmediğini ve dolayısıyla bir şey söylemeyeceğini." kaydetti. Devamla Toner, "Bu ve diğer podyumlardan şu konuda çok açık olduk ki güvenli bölge diye bir bölge yok..." ifadelerini kullandı. Türkiye, güvenli bölge politikasında dahi Amerika'nın direktifinden dışarı çıkamadı. Güvenli bölge kurmak istediğinde bile ABD ile anlaşmaya vardığını belirtti. Yani Amerika ile koordine etmeden ve onayına almadan dış politikada hiçbir eylemde bulunmaz. Amerika, o eyleme onay vermezse, istenilen eylem gerçekleşemez. İlimli muhalefeti eğitme konusu buna örnektir. Amerika, bir sene önce eğit-donat programına başladı ve Türkiye de itirazsız bu programa onay vermek zorunda kaldı. Aynı şekilde Amerikan çıkarlarına hizmet eden İncirlik hava üssünün Amerikan savaş uçaklarına açılması konusu da böyledir. 29 Temmuz 2015'de Türk Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada, Suriye'ye hava saldırıları düzenlemek için İncirlik Hava Üssü'nün ABD'ye açılması konusunda anlaşmaya varıldığı belirtildi. Ve buna benzer daha nice olaylar vardır.

Bu nedenle Erdoğan döneminde herhangi bir politikada Türkiye'nin Amerika'ya aykırı hareket edeceği düşünülemez. Türkiye, dış politikada Amerika'ya tabi bir devlet gibi hareket ediyor ve Erdoğan'ın iktidara gelişiyle birlikte 13 yıldır Amerika ile hiçbir konuda ters düşmüyor. Kısa bir süre önce Erdoğan, Amerika'ya tabi Suudi Arabistan kralı Selman'ı ziyaret etti ve 30 Aralık 2015 tarihinde iki ülke, aralarındaki ilişkileri güçlendirmek amacıyla ortak bir stratejik konsey kurulduğunu duyurdu. Türkiye, ikinci veliaht Muhammed b. Selman tarafından yapılan açıklamada da belirtildiği gibi, terörle mücadele için Suudi Arabistan'ın kurduğu askeri ittifakı onayladı.

3- İran'a gelince, Amerikan uydusudur ve en ufak bir politikada dahi Amerikan etkisinden dışarı çıkamaz. Özellikle mevcut Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani ve onun Amerikan ajanı olarak kabul edilen Cevad Zarif liderliğindeki Dışişleri Bakanlığı içindeki ekibi döneminde neredeyse tabi devlet olacak durumda. İran, Suriye konusunda Türkiye ile koordinasyon halindedir. 28 Kasım 2013 tarihinde Türk Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Levent Gümrükçü Şarku'l Avsat gazetesine verdiği demeçte, "İki ülke arasındaki ikili ilişkilerin geliştirilmesi konusunda tam bir mutabakat var." "Suriye konusunda da olumlu görüşmeler yapılıyor." ve "Suriye'deki krizi çözmek ve akıtılan kanı durdurmak için iki ülke arasında tam bir işbirliği yapma taahhüdü söz konusudur." açıklamalarında bulundu. Erdoğan, iki ülke arasındaki ilişkileri güçlendirmek amacıyla 7 Nisan 2015'de İran'ı ziyaret etti. Yani kısaca iki ülke arasındaki fikirsel farklılık, dış politikada hemfikir olmak ve Amerikan hattında seyretmeye engel değildir. Türkiye, nükleer program müzakerelerinde İran'a destek verdi.

4- Tabi olunan büyük devlet aynı devlet olursa, tabi veya uydu devletler arasında çatışma anlamında herhangi bir çatışma olmaz. Çünkü genel olarak dış politikayı belirleyen o büyük devlettir. Genellikle de çatışma bu politika ekseninde cereyan etmektedir... Çatışma açısından

durum böyledir. Çatışma olmadan aralarında çıkabilecek anlaşmazlığa gelince -ki bu uydu devletler arasında daha barizdir- bu, şu üç durumda mümkündür:

Birincisi: Büyük devletin çıkarına hizmet etmek için rollerin paylaşımı konusunda.

İkincisi: Anlaşmazlık, iç etkenlerden dolayı olursa. Yani uydu devletler arasındaki anlaşmazlık, yörüngesinde hareket edilen büyük devletin dış politikasına etki edecek şekilde dış kaynaklı olmazsa.

Üçüncüsü: Anlaşmazlık, iki ajan arasında "sakin olan" bir olayı kızıştırarak ajanlardan birini desteklemek babından olursa. Destek gereksinimleri ortadan kalktıktan sonra olay tekrar eski haline döner.

Birinci duruma örnek:

Türkiye ve İran, Irak Kürdistan bölgesinde Amerikan politikasını uyguluyorlar ama farklı rollerle. Bu roller birbiriyle çelişiyor gibi gözükse de aslında öyle değildir. Her iki ülkenin oynadığı rol de Amerikan yararınadır ve birbiriyle örtüşüyor:

-İran, bu bölgede Amerikan ajanlarını destekliyor. Mesûd Barzani ise İngiliz ajanıdır. İran, bu bölgede Goran Hareketi dâhil Barzani'ye karşı Amerikan ajanlarına arka çıkıyor. Goran Hareketi, Kürdistan bölgesinde aktif laik siyasi bir partidir. 2009 yılında Kürt siyasetçi Neçirvan Mustafa tarafından kurulmuştur. Neçirvan Mustafa, Amerikan yanlısı Kürdistan Yurtseverler Birliği Partisi lideri ve kurucusu Celal Talabani Irak Cumhurbaşkanı olunca, zayıflayan bu partiden istifa ederek Goran Hareketi'ni kurdu. Yurtseverler Birliği Partisi, Barzani'nin partisi gibi yolsuzluk olaylarına karışınca, Amerika, farklı bir görüntüde başka bir parti kurmaya karar verdi ve Goran Hareketi doğdu. Goran Hareketi, yolsuzlukla mücadele sloganını dillendirerek Barzani'ye karşı muhalefet rolünü üstlendi. Barzani'yi zayıflatmak ve devirmek için çalıştı. Başkanlık seçimlerinin halk tarafından değil de parlamento tarafından yapılmasını, başkanın yetkilerinin azaltılarak parlamentoya devredilmesini istedi. 2013 yılında yapılan bölgesel parlamento seçimlerine katıldı. Seçimler sonucunda 111 koltuklu parlamentodan 24 koltuk kazandı. 38 koltuk kazanan Barzani'nin partisinden sonra ikinci parti oldu. 18 koltuk kazanarak gerileyen Talabani'nin partisi de üçüncü parti oldu.

-Türkiye ise Barzani'yi etki altına almak ve Amerika yararına kuşatmak için çalışıyor. Türkiye'nin bölgede birçok ekonomik projeleri var. Aynı zamanda Türkiye, Kuzey Irak'ın Kandil dağında yerleşik ve Türkiye'ye karşı silahlı eylemler yapan PKK içindeki İngiliz ajanlarına desteği kesmesi için Barzani'ye baskı yapmaya çalışıyor. Türk uçakları da Barzani'den izin almadan Kandil'deki PKK liderlerini vuruyor. Barzani, Türkiye'ye muhtaçtır. Türkiye de Barzani'yi bir devlet başkanı gibi ağırladı. Türkiye, Kürdistan Bölgesi'nde Türk konsoloslugu açtı ve Barzani'den petrol satın alıyor.

Dolayısıyla her iki ülkenin politikası birbiriyle çelişiyor gibi gözükse de aslında ABD politikası ile tamamen uyumludur.

İkinci duruma örnek:

-en-Nemr'in idamı sonrasında Suudi Arabistan ile İran arasında patlak veren gerginlik. en-Nemr, aslında 16 Ekim 2014 yılında İngiliz yanlısı eski Kral Abdullah döneminde idama mahkum edildi ve idam hükmü infaz edilmeden önce de öldü... Şeyh en-Nemr, Katif ve el- Ahsa bölgelerinin Suudi Arabistan'dan ayrılıp bağımsız bir bölge oluşturmak için Bahreyn'e iade edilmesine davet ediyordu. Bilindiği üzere İran, Bahreyn'in kendisinden bir parça olduğunu iddia ediyor ve Bahreyn'i on dördüncü eyaleti olarak görüyor. İdam hükmünü infaz etmemek, hâlihazırdaki Amerikan yanlısı Kral Selman için iç kamuoyunda sıkıntıya neden olabilirdi. Bu nedenle aralarında en-Nemr'in de olduğu 47 kişinin idam edildiği açıklandı. Rejime göre bunlardan 43'ü tekerlikçi, Harici ve terörist örgütlere mensup kişilerdir.

Suudi Arabistan açısından durum böyledir. İran açısından ise, İran mezhepçiliğe dayalı bir ülkedir. Mezhepçilik temeline dayalı iç kamuoyu nedeniyle İran, bu çapta bir Şeyhin idam edilmesini protesto etmesi gerekiyordu... Ancak bu gerginlik, iki ülkenin Amerikan planlarını uygulamasını etkilemez. Amerika, gerilimi yatıştırmak için harekete geçti. Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü John Kirby şunları söyledi: "Biz, diplomatik katılım ve doğrudan iletişimin esas alınacağına inanıyoruz. Bölgedeki liderleri, gerilimi dindirmeye yönelik olumlu adımlar atmaları konusunda uyarılmaya devam edeceğiz" [04.01.2016 el-Kudüs el-Arabî] ABD Dışişleri Bakanı John Kerry de İranlı mevkidaşı Cevad

Zarif ile bir telefon konuşması yaparak konuyu ele aldılar. Ardından basına açıklamada bulunan Kerry, "Biz gerilimi azaltmak, diplomatik ve barışçıl bir çözüme ulaşmak için iki ülke arasında diyalog başlatmak istiyoruz..." dedi. [04.01.2016 CNN] 4 Ocak 2016 günü Reuters'e konuşan Suudi Arabistan Dışişleri Bakanı Adil el-Cubeyr, "İlişkilerin yeniden kurulabilmesi için İran'ın "normal bir ülke olarak davranması" gerektiğini söyledi. Suudi Arabistan'ın BM Daimi temsilcisi Abdullah el-Muallimi gazetecilere yaptığı açıklamada, "İran ile yaşanan gerginliğin Suriye ve Yemen'deki barış çabalarına bir etkisi olmayacak. Biz, BM gözetiminde prensipte 25 Ocak'tan itibaren Cenevre'de başlaması planlanan Suriye görüşmelerine katılacağız..." diye konuştu. BM Suriye Özel Temsilcisi Staffan de Mistura, Suudi Arabistan ziyareti sırasında Suudi Dışişleri Bakanı Adil el-Cubeyr ile yaptığı görüşmenin ardından düzenlenen basın toplantısında, "Bölgedeki gerilimin, Cenevre'de yakında başlayacak siyasi müzakerelere ve Viyana sürecine olumsuz etkisi olmayacağı konusunda Suudi tarafı kararlı" açıklamasını yaptı. [05.01.2016 el-Cezire] Yani iki ülke arasında patlak veren bu gerginlik, iç kamuoyu ile ilgilidir. Bu gerginlik, iki ülkenin Suriye devriminin sona erdirilmesi, İslami projenin baltalanması ve Suriye'deki laik düzenin korunması konusundaki Amerikan projesini uygulamalarını etkilemez...

Böylece ortadan kalkana ya da sükûnete erene dek iç etkenler geçici anlaşmazlık olarak görülebilir. Ancak bu anlaşmazlık, kontrollü bir anlaşmazlıktır ve Amerikan çıkarlarını etkilemez.

Üçüncü duruma örnek:

-el-Abadi'nin, Türk askerlerinin Irak'a konuşlandırılmasına itirazı konusu. El-Abadi, Türkiye'nin Irak'a asker konuşlandırmasını hem kendisinin hem de hükümetin konumunu güçlendirmek için kullandı. Zira her ikisine de olan güven dibe vurmuştu. Amerika, bu konuyu körükleyerek ajanı el-Abadi ve hükümetin imajını parlatmak istedi! Manevi destek sağlamak adına el-Abadi'yi ülkenin emin bekçisi olarak lanse etti. Türk tarafı ise Irak askerlerini eğitmek amacıyla bir yıl önce el-Abadi'nin talebi üzerine Irak'a girdiğini söyledi. Ancak yine de Türkiye, el-Abadi'nin talebine olumlu yanıt verdi ve konuşlanan askerlerin bir kısmını geri çekerek, durumu yeniden gözden geçirdi. Arap Birliği de bir açıklama yayınlayarak el-Abadi hükümetinin talebine destek çıktı ve Türkiye'den askerlerini çekmesini istedi. Arap Birliği'nin Amerika'nın güdümü altında olduğu malum. Dolayısıyla kriz, çatışma olmadan sona erdi!

Unutulmamalıdır ki Amerika, el-Abadi'yi sadece manevi olarak desteklemiyor. Dahası bu şartlar altında el-Abadi hükümetinin düşmesini istemiyor. Özellikle de el-Abadi'nin kırılğan olduğu bir dönemde. Çünkü el-Abadi, Ramadi'yi kurtarma sözü vermiş, ama başarısız olmuştu. Dolayısıyla Amerika'nın güçlü bir desteğine ihtiyacı vardı. Bu nedenle Amerika, 30 Aralık 2015 tarihinde Beyaz Saray tarafından yapılan açıklamada da olduğu gibi, Ramadi'nin kurtarılması sürecinde 630'dan fazla hava saldırısı düzenledi. Sonra da Ramadi'deki tüm hükümet binalarının Irak ordusunun kontrolüne geçtiğini duyurdu...

Sonuç olarak eğer tabi olunan büyük devlet, aynı devlet ise, tabi veya uydu devletler arasında çatışma anlamında herhangi bir çatışma meydana gelmez. Sadece rollerin tanzimi, iç etkenler veya ajanlardan birini desteklemek babından kontrollü bir anlaşmazlık meydana gelebilir. Her durumda da tabi olunan büyük devletin çıkarlarına hanel gelmez.